

Тадқиқот **uz**

ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛЛАРИ

2020

- » Ҳуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидағи изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

No 19
31 август

conferences.uz

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 19-КҮП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
16-ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
19-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-16**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN
19-MULTIDISCIPLINARY ONLINE DISTANCE
CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-16**

ТОШКЕНТ-2020

УУК 001 (062)
КБК 72я43

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2020]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 19-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 30 август 2020 йил. - Тошкент: Tadqiqot, 2020. - 27 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиши йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга баршиланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илфор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, очимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1.Хуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б.,ю.ф.н. Юсувалиева Раҳима (Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2.Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна(Фарғона давлат университети)

3.Тарих саҳифаларидағи изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4.Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманганд мухандислик-қурилиш институти)

5.Давлат бошқаруви

PhD Шакирова Шоҳида Юсуповна (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги "Оила" илмий-амалий тадқиқот маркази)

6.Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна(Андижон давлат университети)

7.Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш худудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажида Дилдора Раҳматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Воҳидова Меҳри Ҳасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидағи инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброҳимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобоҳонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чарисев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Мусиқа ва ҳаёт

Доцент Чарисев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқаюм Раҳимбердиевич (Наманган мухандислик-курилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган мухандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.Ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқовиҷ, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлантириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқовиҷ, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлантириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўқтам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25.География

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг хаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Сахифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

**ТЕХНИКА ВА ТЕХНОЛОГИЯ СОҲАСИДАГИ
ИННОВАЦИЯЛАР**

1. Эргашева Гўзалхон Эргашалиевна ГЛОБАЛЛАШУВ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ ЁШЛАР ТАРБИЯСИГА ИЖОБИЙ ВА САЛБИЙ ТАЪСИРИ.....	7
2. Karimova Nurjon Ramatjon qizi TEXNOLOGIYA FANIDA O'QUVCHILARNI KASB-HUNARGA YO'NALTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	9
3. Yusupaliyev Nematjon Adilovich TEXNOLOGIYA DARSLARIDA FANGA OID KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH	11
4. Abdinazarova Shaxnoza MASOFAVIY TA'LIM – TA'LIM JARAYONINING ZAMONAVIY SHAKLI SIFATIDA	13
5. Mamajonova Nargiza Anvarovna TEXNOLOGIYA TA'LIMI DARSLARINI O'ZARO VA BOSHQA FANLAR BILAN BOG'LAB O'TISH	15
6. Qiyomov Boburjon Ubaydullo o'g'li “SINTETIKANI ISHLAB CHIQARISHDA TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH”	17
7. Abdullaev Ibroxim Numanovich, Umirzaqov Zuxriddin Axtamjonovich SANOAT KORXONALARINING CHANGTUTGICHALARINI MAVJUD TURLARINI TAXLILI	18
8. Уйсинбаева Жанагул, Кутлиева Гулжайна ТАЪЛИМ ТИЗИМИГА РАҶАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ЖОРИЙ ЭТИШ ВА РИВОЖЛАНТИРИШ МАСАЛАЛАРИ	21
9. Худойбердиева Феруза «ЗАРГАРЛИК КАСБИДА ФОЙДАЛАНИЛАДИГАН АСБОБ-УСКУНАЛАР».....	23
10. Артикаева Нозима Муминджановна, Каримова Шахло Мамажоновна ТИКУВ БЮОМЛАРИГА ИШЛОВ БЕРИШ ЖАРАЁНИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	25

ТЕХНИКА ВА ТЕХНОЛОГИЯ СОҲАСИДАГИ ИННОВАЦИЯЛАР

ГЛОБАЛЛАШУВ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ ЁШЛАР ТАРБИЯСИГА ИЖОБИЙ ВА САЛБИЙ ТАЪСИРИ

Эргашева Гўзалхон Эргашалиевна
Фарғона вилояти ҳалқ таълими ходимларини
қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини
ошириши ҳудудий маркази ўқитувчиси
gozal7171@mail.uz телефон рақами: +99890-534-26-26

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақола глобаллашув жараёнларига бағишлиланган бўлиб, унда мазкур жараёнларнинг ижодий ва салбий хусусиятлари, уларнинг ёшлар тарбиясига ижодий ва салбий таъсири ҳақида баён қилинган.

Калит сўзлар: глобаллашув, ўкувчи-ёшлар, ёшлар тарбияси, таъсир, воситалар.

ANNOTATION

This article is devoted to the processes of globalization, which describes the creative and negative features of these processes, their positive and negative impact on the education of young people.

Key words: globalization, students, education of young generation, influence, aids

XXI аср ахборотлар асри сифатида, компьютер технологиялари ҳаётимизда мустақил ўрин эгалаб бораётгани кузатилмоқда. Бу жараёнда компьютер заводхонлиги кўрсаткичи кўп ҳолларда инсоннинг юқори савиясини белгилаб берадиган омилга айланиб қолмоқда. Эндиликда компьютерда ишлашни билмайдиган ходимни етук кадр ҳисоблаб бўлмайди.

Глобал тармоқ – интернетнинг жадал ривожланиши, унинг имкониятларидан жамиятнинг барча соҳаларида – бошқарув, сиёсий, иқтисодий, ижтимоий, таълим соҳаларида унумли фойдаланаётганлиги билан изоҳлаш мумкин. Глобаллашув жараёнининг ижодий ва салбий хусусиятлари, унинг имкониятларини хис эта биладиган, интернет тармоғидан ўз ривожланиш ва эҳтиёжлари, мақсадлари йўлида ижодий фойдалана оладиган талаба – ёшларни, мутахассисларни тарбиялаш бугунги кунда таълим тизимининг долзарб вазифаларидан бири ҳисобланади.

Глобаллашувнинг ижодий томони шундан иборатки, у ҳалқларнинг, давлатларнинг, миллий маданият ва иқтисодиётнинг яқинлашувини тезлаштиради, уларнинг ривожланиши учун янги имкониятлар очади.

Илмий-техник тараққиёт натижасида ишлаб чиқарувчи кучларнинг құдрати ўсди, олим-мутахассисларнинг роли ошди. Илмий фаннинг аҳамияти кучайган сари ақлий меҳнат билан банд ходимлар сони ошиб бормоқда.

Барча тарихий даврларда ҳам ёшлар тарбияси, уларнинг дунёкараши ва ўзлигини англаши масаласи мамлакат тараққиёти, мустақиллиги, келажагини кафолатловчи муҳим омил санаалган. Абдулла Авлоний айғанларидек, “Тарбия биз учун ё ҳаёт, ё мамот, ё нажот, ё ҳалокат, ё саодат, ё фалокат масаласидир”. Албатта, глобаллашув жараёни натижасида бир қатор ижодий ўзгаришлар содир бўлмоқда. Жумладан, ҳалқлар ва мамлакатлар ўртасида ҳамкорлик алоқалари кучаймоқда, замонавий технология ютуқларидан баҳраманд бўлиб, ўзаро ахборот алмашиниш, сиёсий, иқтисодий, экологик масалаларни биргаликда ҳал қилиш имкониятлари кенгаймоқда. Глобаллашув жараёни ёшларнинг интеллектуал қарашларини бир тарафдан ривожлантириш билан биргаликда, иккинчи тарафдан, уларнинг тарбиясига,

психологиясига жиддий хавф солмоқда.

Айни пайтда глобаллашув таъсири ўлароқ, ёшлар тарбияси, уларнинг ахлоқий ва ма-навий дунёкараши билан боғлиқ муаммолар юзага келмоқда. Ахборот алмашиш воси-таларининг юксак даражада ривожланиши натижасида интернет, уяли телефон, теле-коммуникация ва турли ахборот нашрларининг кириб келишини айтиб ўтиш мумкин. Бу информацион воситалар орқали ўқувчи-ёшлар реал хаётдан виртуал ҳаётни маъқул кўришмоқда. Информацион воситаларда таклиф этилётган “қадриятлар” кўп ҳолларда ёшларимизни миллий қадриятларимиздан узоқлаштириб кўйимокда. Ёшларнинг кунда-лик турмуш тарзида ғарбона идеалларга кўр-кўронга эргашишини кўриш мумкин. Буни хорижий маънавий-ахлоқий юриш-туриш андозаларининг электрон нашрлар, хусусий тармоқлар ва турли хилдаги нодавлат телеканалларида узатилаётган видеофильм, ки-нофильмлар, мода олами ҳамда ижтимоий ролик, рекламаларда кўришимиз мумкин. Бу уларнинг дунёкарашини, ҳаётий идеалларини, мақсадларини белгилаб олишларига таъ-сири килмоқда. Глобаллашувнинг салбий таъсири сифатида ўқувчи-ёшлар китоб ўқишдан кўра кўпроқ компьютер, уяли телефонларга боғланиб қолаётганлигини айтиш мумкин. Бу эса кўпроқ ўқувчи ёшларни ўз ҳаракатлари, меҳнати орқали интилиб билим олишдан кўра, интернетдаги тайёр материалларнинг моҳиятини тушунмасдан, мазмунини таҳлил қиласдан қабул қилаётганини кўриш мумкин. Бу эса уларнинг таълимий қадриятларга бўлган муносабатини ўзгартиromoқда.

Хулоса сифатида айтиш мумкинки, глобаллашув жараёнининг салбий таъсирини камай-тириш ва ижобий таъсирини кучайтириш учун, аввало, шу ҳодисанинг моҳиятини чукур англаш, унинг хусусиятларини ўрганиш лозим. Бу ҳодисани чукур ўрганмай туриб, унга мослашув, керак бўлганда, унинг йўналишини тегишли тарзда ўзгартириш мумкин эмас.

Бу масалада фақат таълим муассасалари масъул деб қаралиши ўринсиз. Фарзандлари-мизни давлатни ривожлантирувчи кадр қилиб тайёрлаш таълим муассасасининг вазифа-сидир, лекин уларга тарбия бериш, дунёкарашини шакллантириш жамиятдаги ижтимоий институтларнинг ҳамкорлигини талаб қилади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

- Мирзиёев Ш.М. Таңқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак. –Т.: “Ўзбекистон”. – 2017.– 1026.
- Мирзиёев Ш.М. Буюк келажагимизни мард ва олижаноб ҳалқимиз билан бирга қурамиз. – Т.: “Ўзбекистон”, 2017. – 488 б.
- Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. –Т.: “Маънавият”, 2008.–176 б.
- Парпиев А.П. Замонавий педагогик технологияларнинг илмий- назарий асослари. Т.: 2008. 183-184 б.
- Умаров Л.М. Ахборот технологияларидан фойдаланиб ўқитиш самарадорлигини ошириш. Маг.диссер.-Қ.: 2012.-15-19 б.
- Ходжиев М.Т., Олимов Қ.Т. Электрон дарсликни яратиш технологияси ва сифатини баҳолаш методикаси. -Т.: Фан, 2005. - 72 б.

TEXNOLOGIYA FANIDA O'QUVCHILARNI KASB-HUNARGA
YO'NALTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI.

*Karimova Nurjon Ramatjon qizi.
Xorazm viloyati Xonqa tumanidagi
26-son maktabining Texnologiya fani o'qituvchisi.
Telefon: +99 897 514 68 80*

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lif maktablarida o'quvchi-larning texnologiya darslarini o'qitishda o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirishda amaliy bilim va malakalarini mustaqil hayotda qo'llash milliy qadriyatlarimizni shakillantirib ijtimoiy hayotda o'z o'rniiga ega bo'lishda muhim qadam bo'lib hisoblanadi.

Kalit so'zlar: maktab, kasb-hunar, o'quvchi, texnologiya, yog'och, slessar.

Mamlakatimizda ta'lif sohasida bo'layotgan o'zgarishlar, yangi qabul qilin-gan qonun va farmoyishlar jamiyatimiz ravnaqiga ijobiy ta'sir qilishi shubxasidir. Bu o'zgarishlar, yangi qabul qilingan hujjatlar mamlakatning intelektual salohiya-tini oshirish, etuk, jahon standarti talablariga javob bera oladigan kadrlar yetkazib berishda muhim omil xisoblanadi. Kadrlar tayyorlash milliy dasturida ta'lif tizimi samaradorligini oshirish, to'plangan ilg'or tajriba va tahlillardan kelib chiqib, dastur g'oyalari va qoidalari, shuningdek, me'yoriy-huquqiy hujjatlarni o'z vaqtida bos-qichma-bosqich takomillashtirib borish ko'zda tutilgan. Yoshlarimizni kasb – hu-narga yo'naltirish va yetuk mutaxasis sifatida shakllantirish masalalariga barkamol avlodni tarbiyalashning muxim omili sifatida e'tibor qaratib kelinmoqda. Bu bora-dagi masalalarining dolzarbligini birinchi prezidentimiz I.A. Karimov, "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch" asarida, "Vatanimizning kelajagi, xalqimizning er-tangi kuni, mamlakatimizning jahon hamjamiyatidagi obro' – etibori, avvalambor farzandlarimizning unib – o'sib, ulg'aytirib, qanday inson bo'lib xayotga kirib borishiga bog'liqdir. Biz bunday o'tkir xaqiqatni hech qachon unutmasligimiz kerak" – deb takidlaganida ham ko'rish mumkin.

Qolaversa, xozirgi paytda o'quvchilarni kasb – hunarga yo'naltirishga oid ko'pgina yirik, nazariy va amaliy ahamiyatga moil pedagogik tadqiqotlar amalgam oshirilgan va oshirilmoqda. Darslarda kasb tan-lashga yo'llash. Masalan, o'qituvchi o'quvchilarni ular ustaxonalardagi mashg'u-lotlarda bajaradigan ish bilan bog'liq kasblar bilan tanishtiradi. Chunonchi o'quv-chilar yog'ochga ishlov berishni o'rganayotganlarida duradgor, yog'ochsoz, faner qoplovchi, yog'och kesuvchi, rom yasovchi, tokar, parmalovchi kasblari haqida bilib oladilar. Bundan tashqari, o'qituvchi korxonalarda yog'ochga qo'lda ishlov berish bilan bog'liq ixtisosliklar o'rnnini egallagan stanokchilar kasblari haqida ham gapirib beradi.

O'quvchilarga ustaxonalardagi mashg'u-lotlarda metallga ishlov berishni o'r-gatishda ular qator slesarlik va stanokchilar kasblari: tunukachi chilangar, asbobsoz chilangar, remontchi chilangar, asbobsoz chilangar, tokar, parmalovchi kasblari bi-lan tanishtiriladilar. Bundan tashqari, ayrim mavzularni o'rganish davomida o's-mirlarnnng metallga ishlov berish korxonalarini ishchi kasblar: termik ishlov beruv-chi, prokatlovchi, po'lat erituvchi va hokazo kasblari to'g'risidagi tasavvurlarini kengaytirish mumkin.

Zamonamiz olimlarning tadqiqotlarida o'quvchilarni kasb – hunarga yo'-naltirishga ikki xil yondashuvga guvox bo'lish mumkin.

1. Jarayonli yondashuv – mexnatsevarlik, kasb – tanlashga muammosiga qiziqish (1 – 4 sinflar); kasb – hunarga yo'naltirilganlik (5 – 7 sinflar); kasbiy va yashirin kasbiy moyillik (8 – 9 sinflar).

2. Natijaviy yondashuv – O'z majburiyatlariga xalollik bilan munosabatda bo'lish, kasbiy o'rnlarda ishtiroy etish, u yoki bu kasb xaqida orzu qilish (1 – 4 sinflar); barqaror kasbiy qiziqish va mayllar, dastlabki kasb tanlash, qiziqishga ko'ra to'garaklarga qatnashish (5 – 7 sinflar) ; anglab yetilgan kasbiy maqsad, intilish va uni amalga oshirish (8 – 9 sinflar).

Umumiylar ta'lif maktablarida o'quvchilar boshlang'ich kasbiy bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirishlari mumkin. Xaqiqiy kasb tanlashda esa kasb – hu-narga yo'naltirishning xayotiyligi va kasb tanlashda muvaffaqiyatga erishish mumkin xisoblanadi. Bunda o'qituvchi, muktab psixologlari davr almashgan sari kasblarning nufuzi xam o'zgarib borishini etiborga olishi zarur bo'ladi. Bir vaqtlar o'quvchilar kosmanavtlikni orzu qilgan

bo'lsalar, keyinchalik jurnalisti-kaga etibor kuchaydi. So'ngroq tijoratchilik ommalashdi. Huquqshunoslar, tib-biyot xodimlari, xisobchilarga esa barcha davrlarda xam yetarlicha e'tibor bo'lgan. Bugungi kunga kelib esa psixolog, kompyuter dasturchiligiga qiziquvchi-lar ko'paymoqda.

Internet ma'lumotlariga ko'ra, kelajakda eng ommaviy bo'ladigan kasblarni shartli ravishda uch turga bo'lish mumkin. Bular – kimyogarlar, oziq – ovqat maxsulotlarini yaratish va sifatini oshirish bo'yicha mutaxasislar, shuningdek, boshqaruva xodimlari. Dunyo bo'ylab aholi sonining oshishi natijasida uy – joy va oziq – ovqatga bo'lgan extiyoj ortadi. Amaldagi texnolo'giyalar bilan esa bu talablarni qondirib bo'lmaydi. Shu sababli kimyogarlarga bo'lgan talablar kuchayib boradi. Shuningdek, ayrim mutaxasislar tezda kasbini o'zgartirishga to'g'ri ke-ladi. Masalan, bugun ommaviy bo'lgan kasb egalari – modelyer, dizayner, distribyutor, pro'ker va plastik jarroxlar o'z ommaviyligini yo'qotadi. Shunga qaramay, sartarosh, sanatkor, xarbiylar, siyosatchilarga bo'lgan talab mo'tadil bo'ladi. Shu sababli bu kasblarning yo'qolib ketish xafi yo'q.

Mutaxassislarning fikriga ko'ra, tibbiyat xodimi, marketolog, muxandis, kampyuter dasturchilari, nanotexnologlar, elektronika va biotexnolo'giya muta-xassislari yaqin kelajakda eng kerakli kishilar bo'ladi xamda ingliz tili yoki jahonning yetakchi tillarini bilish juda qadrlanadi. Innovatsion kasblar bilan bir vaqtida o'qituvchi, psixolog, arxitektor, adv-akat kabi odatiy kasblar ham hurmatda bo'ladi. Xatto bu sohalarda ish o'rni uchun kurash ancha qat'iy tus oladi.

Kasbga yo'naltirish o'quvchilarga kasbiy malumot berish masalalari bilan, kasb tanlash esa muayyan bilim darajasi bilan chambarchas bog'liqdir. Umum ta'lim maktablarida o'quvchilarning dastlabki kasb – hunar ko'nikmalari xamda boshlang'ich kasbiy tushunchalarni egallashi uchun quyidagi tadbirlarning amalga oshirilishi talab etiladi.

- Kasb – hunarga yo'naltirish ishlarini rejalashtirish va amalga oshirish jarayonida har bir o'quvchining o'zi uchun ongli ravishda barqaror qiziqish vujudga kelgan holda keyingi faoliyat sohasini tanlashiga, tanlangan kasb sohasida bilimlarni o'zlashtirishiga erishish.

- Kasbga yo'naltirish ishlarini rejalashtirishda o'quvchilar egallamoqchi bo'lgan kasb – hunar soxalari va ta'llimni davom ettirish istiqbollarini etiborga olgan holda tabaqalashgan yondashuvni joriy etish;

- O'quvchilarni kasbga yo'naltirish ishlarining yagona maqsadga yo'nal-tirilganligini ta'minlash maqsadida shahsning qiziqish, mayl, qobiliyatlari uyg'unligini, jamiyat extiyojlari, oila va o'quvchi shahsiy rejalarining mu-vofiqligiga erishish.

Umum ta'lim maktablarda, davlat va nodavlat tashkilotlari va muas-sasalarida kasb – hunarga yo'naltirish ishlarini olib borish zaruriyatini davrning o'zi taqazo etmoqda. Buning negizida o'quvchi tanlagan kasb shunchaki og'zaki, tushuncha bo'lib qolmasligi, u o'z qobiliyatlarini yangi kasblarda sinab ko'rishi, ushbu kasblar to'g'risidagi tushuncha qanchlik to'g'ri ekanini xolisona tekshirib ko'rishi lozim.

Ko'rinish turibdiki, ta'lim – tarbiya jarayonining to'g'ri va maqsadli ravishda yo'lga qo'yilishi, o'quvchilarning bilimlarini, ilm – fan asoslarini, ayniqsa, ijtimoiy foydali va unumli mehnat bilan chambarchas bog'langan mehnat va kasbiy bilimlarni chuqur va mustahkam egallashlari natijasidagina ko'zlangan maqsadga erishish mumkin.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Texnologiya fani darsliklari.
2. N.N. Azizzoxjayeva Pedagogik texnologiyalar va pedagojik mahorat. O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti TOSHKENT-2006
3. Sharipov Sh.S, Muslimov N.A, Texnik ijodkorlik va dizayn. O'quv qo'llanma. –T: TDPU, 2011

TEXNOLOGIYA DARSLARIDA FANGA OID KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH

*Yusupaliyev Nematjon Adilovich
Andijon viloyati Andijon shahar
29-o'rta ta'lim muktabi Texnologiya fani o'qituvchisi
+998945620028*

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lim fanlarini o'qitishda zamonaviy metodlar yaratish hamda texnologiya darslarida o'quvchilarda fanga oid kompetensiyalarini shakllantirishga doir fikrlar yuritilgan.

Kalit so'zlari: texnologiya, kompetensiya, zamonaviy metodologiya, elektrotexnika.

Mamlakatimizda qabul qilingan "Ta'lim to'g'risida"gi va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonunlariga muvofiq, umumiy o'rta ta'lim fanlarini o'qitishning uzuksizligi va izchilligini ta'minlash, zamonaviy metodologiyasini yaratish, umumiy o'rta ta'lim davlat ta'lim standartlarini kompetensiyaviy yondashuv asosida takomillashtirish, o'quv-metodik majmualarning yangi avlodini ishlab chiqish va amaliyatga joriy etish ishlari keng ko'lamma amalga oshirilmoqda.

Bu ishlardan ko'zlangan maqsad mamlakatimiz Prezidenti Shavkat Mirziyoyev aytganlaridek, "Yosh avlodni salohiyatlari kadrlar etib tarbiyalashdagi birinchi bosqich – muktab ta'limini tubdan takomillashtirish, ilmiy kadrlar va yuksak malakali mutaxassislar tayyorlash jarayonining uzuksizligini ta'minlash zarur. Bu yo'lda hech narsani ayamaymiz. Ta'lim va tarbiya tizimining barcha bo'g'indan faoliyatini bugungi zamon talablari asosida takomillashtirish" dan iboratdir.

Bugungi kunda ta'limda bo'layotgan islohot va o'zgarishlar o'quvchilarda nafaqat ta'limiy, balki hayotiy kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan davlat ta'lim standartlari olimlar, metodistlar va tajribali o'qituvchilardan iborat ijodiy guruhlar tomonidan ishlab chiqildi, takomillashtirilib, bugungi kunda amaliyatga joriy etilmoqda.

O'quvchilarni texnologiya darslarida texnik ijodkorlikni, qobiliyatini, tafakkurini rivojlantirish, dars jarayonida turli va tabiiy hamda metall va metallmas materiallarga ishlov berish usullarini o'rgatish orqali kasb-hunarga yo'naltirishni yanada kuchaytirish, xalq hunarmandchiligi asoslari, ro'zg'orshunoslik, elektrotexnika ishlari bajarishda kasb-hunarga yo'llash bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarni egallash hamda ularni hayotda qo'llay olish layoqatini shakllantirish ko'zda tutilgan.

O'quvchilarda kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan davlat ta'lim standartlarida belgilangan malaka talablari – tayanch va fanga oid kompetensiyalarini shakllantirish, ta'lim sifatiga erishish va uni rivojlantirish, xorij tajribasini o'rganish, hamda o'zaro tajriba almashish, muktab o'quvchilarining kasbiy mahoratini doimiy va uzuksiz ravishda oshirib borishni talab etadi.

Jamiyatda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar asosida umumiy o'rta ta'lim mazmuni va sifatiga qo'yiladigan talablarni keskin ortib borishi, erkin bozor munosabatlari va xususiy mulk ustuvorligiga asoslangan iqtisodiyotni rivojlanishi hamda tadbirkorlik faoliyatini keng joriy qilishda o'quvchi shaxsi, uning intilishlari, qobiliyati va qiziqishlari ustuvorligi, ta'lim va o'qitish sifatini baholashning xalqaro standartlarini joriy etilayotganligini inobatga olgan holda umumiy o'rta ta'lim muktablarida o'qitiladigan "Mehnat ta'limi" fani nomi "Texnologiya" fani deb o'zgartirildi hamda bugungi kun talablaridan kelib chiqib ko'p tarmoqli yo'nalishlarga asoslangan holda ishlab chiqildi. Texnologiya fani nomi "Texnologiya" va "Dizayn", "Servis xizmati" yo'nalishlarida o'qitilishi belgilandi. 5-9-sinflarda "Texnologiya va dizayn", "Servis xizmati" yo'nalishlariga yangidan "Polimer materiallarga ishlov berish texnologiyasi", "Elektronika asoslari" va "Ro'zg'orshunoslik asoslari" bo'limlari kiritilib, mavjud bo'limlardagi mavzular qayta ko'rib chiqilib, takomillashtirildi. O'zbekiston Respublikasida ta'limning uzuksizligi, uzvayligi, o'quvchi shaxsi va qiziqishlari ustuvorligidan kelib chiqib, ularning yosh xususiyatlari mos ravishda tayanch va fanga oid kompetensiyalar shakllantiriladi.

Umumiy o'rta ta'lim muktablarida texnologiya fanini o'qitishda o'quvchilarda fanga oid kompetensiyalar qanday shakllantiriladi? degan savol bugungi kunda har o'qituvchi o'ylantirishi

mumkin. Darhaqiqat, nima uchun aynan ushbu kompetensiyalar tanlanganligi haqida fikr yuritib, uning mazmun-mohiyatini anglab olsakgina, mazkur kompetensiyalarni o'quvchilarda qanday shakllantirishimiz onson bo'ladi.

Birinchidan, "buyum va mahsulot turlarini, ularni tayyorlash va ishlov berish usullarini bilish, texnologik loyihalash hamda amalga oshirish kompetensiyasi" – texnologiya fani bugungi kunda umumta'lim maktablarida 1-9-sinflar o'qitiladi. Har bir sinflar kesimida o'qitiladigan mazularning umumiyoatining 75% amaliy mashg'ulotdan iborat bo'lib, o'quvchi qaysi sinfda taxsil olmasin u har bir darsda ma'lum bir buyumni yasash texnologiyasi bilan tanishadi. Buyumni yasashdan avval, bu buyum qaerda va qachon nima maqsadda ishlatalishi mumkinligini, ya'ni ishlatalishi sohasi, kelib chiqish tarixi, xom-ashyosi, tayyorlanish bosqichlari va turlari haqida ma'lumotga ega bo'ladi. O'quvchi ma'lumotlarga asoslangan holda uning yangi ko'rinishini texnologik loyihalaydi, xom-ashyoga ishlov berish usullaridan foydalanib, buyumni dizayniga o'zgartirish kiritgan holda yasaydi.

Ikkinchidan, buyumni yasashda psixomotor, funksional, hamda amaliy faoliyat turlarini bajarishdagi operatsion kompetensiyani qo'llaydi. O'quvchi buyum yasashda albatta muskullar harakatida foydalanadi. Bu esa o'z navbatida inson miyasi tomonidan boshqariladigan harakatlarni ifodalaydi. Demak, o'quvchi yubka tikishi uchun avval gazlama tanlashi, gazlaning nuqsonlari bor-yo'qligini tekshirishi, tayyorlangan andazani gazlamaga to'g'ri joylashtirib, bichishi, choc turlarini to'g'ri tanlagan holda, bichiq bo'laklariga texnologiya asosida ishlov berishi, yubkani birinchi kiydirib ko'rishga tayyorlash, undagi mavjud kamchiliklarni bartaraf etishi, yubkaga oxirigi ishlov berish bilan birga, dazmollash qoidalariga roiya qilgan holda dazmollashi lozim. O'quvchi har bir ishni bajarishda texnologik operatsiyalarni to'g'ri qo'llashi va xavfsizlik texnikasi qoidalariga roiya qilishi kerak. Mazkur operatsiyalarni bajarishda bosh miya tomonidan qo'l harakatlari ongli ravishda boshqarilishi, ishni bajarish tartibi ketma-ketlikda to'g'ri qo'llanilishi natijasida o'quvchi sifatli buyumni tez va oson, ijodiy yondashgan holda yasay oladi. Psixomotorik harakatlar oddiy, o'rta va kompleks harakatlarga ajratiladi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida oddiy va o'rta harakatlar bajarilsa, o'rta maxsus kasb-hunar kollejlarida bu harakatlar kompleks amalga oshiriladi.

Uchinchidan, Texnologiya fani umumiy o'rta ta'lim fanlari orasida asosiy kasb-hunarga yo'naltiruvchi fan hisoblanadi. Shu sababli texnologiya faninigng har bir dars jarayonida o'quvchilarga kasb-hunarlar haqida ma'lumotlar berish bilan birga ularni to'g'ri va ongli kasb tanlashga o'rnatiladi, ijtimoiy munosabatlarga kirisha olishiga zamin yaratiladi.

Demak, o'quvchida fanga oid kompetensiyalar shakllanishi natijasida, u o'z hayotida kerak bo'ladigan zaruriy kompetensiyalarni egalladi.

Jumladan, o'quvchi kundalik hayoti uchun zarur bo'lgan salatlarni, birinchi, ikkinchi va parxez taomlarni, turli shirinliklarni, ichimliklar (choy: qora, ko'k, shirchoy, shifobaxsh choy, qahva, sharbatlar, kompot)ni texnologiya asosida tayyorlay oladi, andaza asosida kiyimlar tikadi, ta'mirlaydi, ko'rinishiga o'zgartirish krita oladi, ishlatalishiga yaroqsiz bo'lgan buyumlarga ishlov berib, kichik hajmdagi ro'zg'orbop buyum yoki bolalar uchun kiyimlar tika oladi, turli xil buyumlarni to'qiy oladi, dazmollash sirlarini o'rganadi, umumiy xolda kundalik ro'zg'or uchun zarur bo'lgan ishlarni bajarish malakalarini egallaydi. Bir so'z bilan ayttganda, Texnologiya fani o'quvchini kelajak hayotga tayyorlaydi, boshqa fanlardan olgan bilim, ko'nikma va malakalarini hayotda qo'llay olish layoqatini rivojlantiradi.

Foydalilanigan adabiyotlar.

1. Ishmuhammedov R "Innovatsion texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari" TDPU 2005-yil
2. Ochilov M "Yangi pedagogic texnologiyalar" Qarshi Nasaf-2000-yil.
3. R. Ishmuhammedov M. Yukdashev --Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar - Toshkent 2013-yil.

MASOFAVIY TA'LIM – TA'LIM JARAYONINING ZAMONAVIY SHAKLI SIFATIDA

*Abdinazarova Shaxnoza
Navoiy shahar 17-umumta'lim maktab
Informatika fani o'qituvchisi*

Annotasiya. Maqolada xorij davlatlarida masofaviy ta'lismi undan mamlakatimizda masofaviy ta'lismi takomillashtirishda foydalanish, masofaviy ta'lismi ahamiyati, ta'lismi oluvchilar uchun ijobji tomonlari haqidagi fikr, ma'lumot va xulosalar beriladi.

Kalit so'zlar: masofaviy ta'lismi, global tarmoq, axborot resurslar, konsorsium, franchayzing, validasiya, claroline.

Bugungi kunga kelib ta'lismi tizimini rivojlantirish, sifat va samaradorligini oshirishga ta'sir etuvchi bir qator omillar mavjud bo'lib, ulardan bir turkumini axborot kommunikatsion texnologiyalarining rivojlanishi bilan bog'lashimiz mumkin. Axborot telekommunikatsiya sohasidagi jiddiy o'zgarishlar, xususan, axborot texnologiyalari va Internet global kompyuter tarmog'ining rivojlanishi butun dunyo ta'lismi takomillashtirishda yangi yo'naliishlarining ochilishiga sabab bo'ldi. Jumladan, o'quv muassasalarining texnik ta'minotini keskin o'zgarishi, dunyoviy axborot resurslarga keng yo'l ochilishi o'qitishning yangi shakl va usullaridan foydalanish zaruratini keltirib chiqardi. Zamona viy axborot va kommunikatsiya texnologiyalari vositalarining ta'lismi jarayoniga kirib kelishi - masofaviy ta'lismi tizimining rivojlanishiga omil bo'ldi.

Masofaviy ta'limga ta'lismi oluvchi va o'qituvchi fazoviy bir-biridan ajralgan holda o'zaro maxsus yaratilgan o'quv kurslari, nazorat shakllari, elektron aloqa va Internetning boshqa texnologiyalari yordamida doimiy muloqotda bo'ladilar. Internet texnologiyasini qo'llashga asoslangan masofaviy ta'lismi jahon axborot ta'lismi tarmog'iga kirish imkonini beradi.

Masofaviy o'qitish barcha ta'lismi olish istagi bo'lganlarga o'z malakasini uzlucksiz oshirish imkonini yaratadi. Bunday o'qitish jarayonida ta'lismi oluvchi interaktiv rejimda mustaqil o'quv-uslubiy materiallarni o'zlashtiradi, nazoratdan o'tadi, o'qituvchining bevosita rahbarligida nazorat ishlarini bajaradi va guruhdagagi boshqa «vertikal o'quv guruhi» ta'lismi oluvchilarini bilan muloqotda bo'lib, ular bilan o'zaro ma'lumot, tajriba almashish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Masofadan ta'lismi olishning tinglovchilar uchun bir qator ijobji tomonlari mavjud bo'lib, ulardan samarali foydalanish zarur. Masalan, masofaviy o'qitishda turli xil axborot va kommunikasiya texnologiyalaridan foydalanish mumkin. An'anaviy bosma usuliga asoslangan o'qitish vositalari (o'quv qo'llanma, darsliklar) tinglovchilarni yangi material bilan tanishtirishga asoslansa, interaktiv audio va video konferensiyalar ma'lum vaqt orasida o'zaro muloqotda bo'lishga, elektron pochta to'g'ri va teskari aloqa o'rnatishga, ya'ni xabarlarni jo'natish va qabul qilishga mo'ljallangan. Oldindan tasmaga muhrlangan videoma'ruzalar ta'lismi oluvchilarga ma'ruzalarni tinglash va ko'rish imkonini bersa, xabarlar, topshirqlarni tarmoq orqali tezkor almashinish ta'lismi oluvchilarga o'zaro teskari aloqa orqali o'qitishda ulkan imkoniyatlardan foydalanish afzalligini beradi.

Masofaviy ta'lismi tizimidan bir qator rivojlangan mamlakatlar ham foydalanib, yuqori natijalarga erishib kelmoqda. Bizdagi masofaviy ta'lismi bilan xorij tajribasini taqqoslab shunga amin bo'lish mumkin-ki, ulardan o'rganish zarur bo'lgan tajribalar anchagina. Quyida xorijiy davlatlarning ayrimlarida mavjud masofaviy ta'lismi haqida ma'lumotlar berib o'tamiz.

Konsorsium. Ushbu model ikki universitet birlashmasidan iborat. Bunda ular o'quv materiallari bilan almashadilar yoki ba'zi vazifalarni bo'lishib oladilar. Masalan, bir universitet masofali o'qitish uchun o'quv materiallar ishlab chiqaradi, boshqasi virtual o'quv guruhlarini o'qituvchilar bilan ta'minlaydi yoki masofali o'qitish dasturlarini rasmiy akkreditasiyasini o'tkazadi. Bunday hollarda universitet butunlay yoki uning alohida markazlari, fakultetlari, hatto ta'lismi xizmati bozorida ishlayotgan tijorat yoki davlat tashkilotlari hamkor bo'lishlari mumkin. Konsorsiumlar faqat qat'iy markazlashgan boshqarish va yaratilayotgan ashyolarning mualliflik hamda material huquqlariga rioya etish shartlaridagina samarali bo'ladi. Kanadadagi Ochiq o'quv Agentligi (Open Learning Agency, Canada –<http://www.ola.bc.ca>) konsorsiumga misol bo'lishi mumkin.

Franchayzing. Franchayzing tamoyilida tashkil etilgan masofali o'qitish modelida hamkor

universitetlar bir-birlariga o‘zlarining masofali kurslarini beradilar. Bunda ta’lim xizmati bozorida o‘zini ko‘rsatgan qandaydir universitet o‘zida ishlab chiqqan kurslarini masofali o‘qitishni endigina tashkil qilayotgan va masofali o‘qitish uchun o‘quv ashyolarini mustaqil ishlab chiqish tajribasiga ega bo‘limgan boshqa oliygo – hamkorlariga o‘qitish huquqini berishi mumkin. Bunday modelning qiziq tomoni shundaki, talabalar o‘zlarining universitetida o‘qishga yozilib, konsorsiumga kirgan ilg‘or oliygo talabasi kabi o‘sha hajmda va o‘sha sifatda ta’lim xizmatlariga, o‘qishni bitirganlardan keyin hatto diplomlariga ega bo‘ladilar. Franchayzing modeliga misol sifatida Buyuk Britaniyaning Ochiq universiteti qoshidagi Biznes Maktabi (Open University Business School, Great Britain) va uning Sharqi Yevropadagi universitetlari bilan aloqasini olish mumkin.

Validasiya. Masofali o‘qitishning juda keng tarqalgan modeli bo‘lib, bunda ta’lim muassasalari masofali o‘qitish bo‘yicha xizmatlarni barcha hamkorlari teng darajada bajarishlari haqida kelishuv imzolab oladilar. Ularning biri diplom validasiysi, kurs va dasturlar akreditatsiyasini qiladi, rasman tan olinadigan diplom va sertifikatlarni berishga mas’ul bo‘ladi, ilmiy darajalar beradi va hokazo.

Claroline – Erkin va ochiq kodli, masofaviy o‘quv kurslarni tashkillashtirish imkoniyatini beruvchi Webga oriyentasiyalangan dasuriy majmua hisoblanadi. Tizim Luvenadagi (Belgiya) katolik universitetining pedagogika va mul’timedia institutida yaratilgan. Dasturiy majmuadan foydalanish GNU (General Public License) asosida amalga oshiriladi ya’ni bepul foydalanish mumkin [2, 8-9].

Albatta, yuqorida keltirilgan masofaviy ta’lim tizimini O‘zbekiston sharoitida to‘g‘ridan-to‘g‘ri qo‘llab bo‘lmaydi, biroq andoza olish mumkin. Umuman, ta’limni har tomonlama rivojlantrish borasida mamlakatimiz Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev ham bir qotor g‘oyalarni ilgari surib, shunday fikrlarni bayon etganlar: «O‘zbekistonni rivojlangan mamlakatga aylantirishni maqsad qilib qo‘ygan ekanmiz, bunga faqat jadal islohotlar, ilmma’rifat va innovasiya bilan erisha olamiz... Taraqqiyotga erishish uchun raqamli bilimlar va zamonaviy axborot texnologiyalarini egallashimiz zarur va shart. Bu bizga yuksalishning eng qisqa yo‘lidan borish imkoniyatini beradi. Zero, bugun dunyoda barcha sohalarga axborot texnologiyalari chuqr kirib bormoqda»¹.

Mamlakatimizda masofaviy ta’limdan o‘rinli foydalanib, quyidagilarga erishish imkoniyatlariga ega bo‘lamiz: ishdan ajralmagan holatda malaka oshirish hamda kasbiy-amaliy faoliyatda uni mustahkamlab borish; malaka oshirish jarayonida parallel boshqa ta’lim muassasalari ta’lim oluvchilari bilan malaka, ma’lumot va tajriba almashish; mustaqil ta’lim olish ko‘nikmasini oshirish bilan bir qatorda kompyuter savodxonligini oshirishga ehtiyojning paydo bo‘lishi; axborotlar bilan ishslash kompetensiyasiga mustaqil ega bo‘lib borish va shu kabilar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 2020-yil, 24-yanvar.
2. Raximov O.D., Turg‘unov O.M., Mustafayev Q.O. Oliy ta’limda masofaviy o‘qitishni tashkil etish. Uslubiy qo‘llanma. – Qarshi, 1012, 56 bet.

TEXNOLOGIYA TA'LIMI DARSLARINI O'ZARO VA BOSHQA FANLAR BILAN BOG'LAB O'TISH

*Mamajonova Nargiza Anvarovna
Andijon viloyati Jalaquduq tumani
50- umumta'lism muktabning boshlang'ich ta'lism o'qituvchilari
Telefon : +998975805240*

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumiyoq o'rta ta'lism maktablarida o'quvchi-larning texnologiya darslarida fanlararo uzviy bog'lanishlar ta'lism samaradorligini oshirishdagi muhim omil ekanligini ko'rsatishi va yoshlarni mehnat va kasblarni qadrlashga o'rgatish, ijtimoiy hayotda ularning ahamiyatini tushuntirish, hamda muktab davridan bolada kasbiy tayyorgarlikni shakllantirish mehnat ta'limi fani o'qituvchilarining asosiy vazifalaridan biri ekanligi haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: texnologiya, estetik tarbiya, dars, milliy qadriyat, muktab.

Insoniyat XXI asr—yuksak rivojlangan texnika, axborot texnologiyalar asriga qadam qo'ydi. Bu texnologiyalarni intellektual, xar tomonlama bilimga ega bo'lgan barkamol avlodgina samarali boshqara oladi.

Barkamol shaxs tarbiyasida, albatta, mehnat ta'liming ham alohida o'rni bor. Shuningdek, yoshlarni mehnat va kasblarni qadrlashga o'rgatish, ijtimoiy hayotda ularning ahamiyatini tushuntirish, kasb asoslari (texnologiyasi) haqida bilim hosil qilish hamda muktab davridan bolada kasbiy tayyorgarlikni shakllantirish mehnat ta'limi fani o'qituvchilarining asosiy vazifasiga kiradi. Har bir mavzu mazmunini yoritishda uning mohiyatini o'quvchilar tomonidan chuqur, ilmiy asoslangan holda tasavvur etishlari, vaqtadan unumli foydalanish, nazariy bilimlarini amalda, hayotga va ishlab chiqarishga qo'llash imkoniyatlarini keng yoritish, ularning politexnik tushunchalarini kengaytirish maqsadida o'qituvchi tomonidan tuziladi hamda u kalendar mavzuli rejada o'z ifodasini topadi.

Texnologiya va rasm. Mehnat darslarda rasmlarning tutgan o'rni nihoyat kattadir, chunki birorta detal yoki buyumni yasashdan avval uning rasmi yoki eskizi chiziladi va o'quvchilarga ko'rsatiladi. O'quvchilar ana shu rasmlar orqali o'sha detal yoki buyum to'g'risida tasavvur hosil kiladilar. O'qituvchi mehnat darslarda o'quvchilarga buyumlarning texnik rasmi, eskizi, yaqqol tasviri, perespektiva, rasmlarni chizishdagi ish ketma-ketligi shuningdek, ranglarni farqlash, ularni mutanosib joylashtirish va shu kabilahrakida ham tushuncha berib borishga to'g'ri keladi.

Texnologiya va matematika. Mehnat ta'limi darslarida o'quvchilarga to'g'ri burchak, perpendikulyar va parallel chiziqlar, to'g'ri burchakli uchburchak va to'g'ri to'rtburchak kabi shakllarni hosil qilishga oid tushunchalar zarur bo'ladi. Bularidan tashqari, o'quvchilar mehnat darslarida simmetriya o'qi, shakllarni simmetrik chizish, aylana, urinmalar o'tkazish chizg'ich, go'nya, transportir, burchak o'lchagich, sirkul kabi turli asboblar yordamida detal yoki buyumlarning burchaklarini, yoy markazlarini, to'g'ri va egri chiziqli boshqa o'lchamlarini aniqlashlariga to'g'ri keladi. Bunday paytlarda geometriyaga oid bo'lgan ilmlar zarur bo'ladi. Shuningdek, berilgan buyumlarning uzunligi, eni, balandliga, yuzasi, hajmi kabi turli o'lchamlarni aniqlash, qancha material vaqt sarf bo'lishini hisoblash kabi ishlarni bajarishda esa arifmetikaga oid bilimlar zarurdir.

Texnologiya va jismoniy tarbiya. Ma'lumki, mehnat ta'limi darslarining asosiy qismi amaliy mashg'ulotlardaniborat. SHu sababli o'quvchilarning amaliy mashgulotlarda charchab qolmasliklari ko'p jihatdan ularning jismoniy chiniqishlariga bog'liqidir. Bundan mehnat va jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini o'zaro muvofiqlashtirish zarur degan oqilona xulosa kelib chiqadi. Binobarin, yoshlarni jismoniy hal etiladi, ya'ni tarbiyalash bilan ularni mehnatga tayyorlashning o'zaro kompleks bog'langan masalasi unda shaxsning mehnat faoliyati uchun zarur bo'lgan professional jismoniy xususiyatlari, harakat malakalari, ahlokiy-irodaviy va sotsial sifatlari shakllanadi.

Texnologiya va adabiyot. Ma'lumki, mehnat ta'limi darslarida adabiyot fanining bog'glanishi sezilarlidarajada namoyon bo'ladi. Chunki adabiy asarlarda mehnat tarbiyasi vamehnatsevarlik g'oyalari ufurib turadi. Mehnat ta'limi darslarida bulardanomilkorlik bilan foydalanish, zarur parchalarni o'qib berish kerak. Shuningdek, mashhur shoirlar o'tmishda ustalar tomonidan yasalgan ajoyib moslamalardan foydalanganliklarini ham eslatib o'tish mumkin.

Texnologiya va ona tili. Xayotda nutq va tilning ahamiyati nihoyatda muhimdir. Mavzularni bayon qilishda ona tiliga mos holda ayrim atamalarning o'zbekcha shaklini ko'rsatish lozim.

Jumladan, verstakni-dastgox, remontni-ta'mir, slesarni-chilangar, lineykani-jazbar, xolodilnikni-sovutgich kabi o'nlab atamalarni misol qilib keltirish mumkin.

Texnologiya va tarix. Ko'hna va navqiron o'l kamiz ko'p ming yillik tarixga, madaniy merosga ega. Barkamol avlodni tarbiyalashda tarix fani mактабдаги mehnat ta'limi darslarida alohida ahamiyat kasb etadi. O'quvchilarni hunarga, xususan xalq hunarmandchiligiga qiziqtirishda tarixdagi qurilish, binolarning ustalari, mohir qo'llar, zargarlar, duradgorlar, temirchilarning qilgan ishlari bilan tanishtirish mumkin.

Texnologiya va ekologiya. Hozirgi kunda bozor iqtisodiyoti sharoitida ish asboblari va xom ashyolardan tejamkorlik bilan foydalanish kun tartibidagi asosiy talablardan bo'lib qoldi. Shuning uchun o'quvchilarga yog'och, metall, plastmassa kabi materiallarni berayotganda nima uchun bu xom ashyolarni tejamkorlik bilan ishlatish zarurliginiaytib o'tish lozim.

Yuqorida aytilgan fikrlar mehnat talimidagi fanlararo uzviy bog'lanishlar ta'lim samaradorligini oshirishdagi muhim omil ekanligini ko'rsatadi. Bilamizki, bitta darsni birdaniga hamma fanlar bilan bog'lab o'tib bo'lmaydi, balki o'r ganiladigan mavzuga mos keluvchi tushuncha va ma'lumotlarni tanlab olib, zarur paytda ulardan foydalilanadi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Texnologiya fani darsliklari.
2. Sharipov Sh.S, Muslimov N.A, Texnik ijodkorlik va dizayn. O'quv qo'llanma. –T: TDPU, 2011-yil

“SINTETIKANI ISHLAB CHIQARISHDA TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH”

*Qiyomov Boburjon Ubaydullo o'g'li
QMII texnologiya fakulteti talabasi
Tel nomer: (+998) 97 229 22 95*

Annotatsiya: ushbu maqolada sintetikani ishlab chiqishdagi texnologiyalar ochib beriladi.

Kalit so'zlar: sintetika, texnologiya, usullar, yangi texnologiyalar

Texnologiya (grekcha “techno”-hunar, usta va “logos”-fan ta’lim) - ilmiy-praktika asosida homashyoni tayyor mahsulotga aylantirishning usullari. Bu soha san’at, mohirlik, o’quv va sanoat, qurilish, transport, qishloq xo’jaligi va boshqa sohalarda maxsulotlar olish ularga ishlov berish va ularni qayta ishlash usullari tartibga solingan tizim.

Shu usullarni ishlab chiqish, joriy qilish va takomillashtirish va turli sintetik ashyolarni ishlab chiqarishda keng qo’llanuvchi fan sifatida keng foydalilanildi.

Sintetikani qayta ishslash amalda texnologik jarayonlar qanchalar puxta ishlangan, tavsiya etiladigan usullar chuqur tajriba va ilmiy yondashuvga asoslangan bo’lsa tayyorlanadigan mahsulot (avtomobil, bino yoki inshaot) shunchalik sifatli bo’ladi.

Sintetikani fan sifatida turli sohalarda qo’llash, kundalik hayotda uni keng targ’ib etib qo’llash, kimyo sohasida ham muvaffaqiyatlari samarasini beradi.

Fan va texnika rivojlanib borayotgani sari sintetikani qayta ishslash ham tobora kuchayib boradi.

Texnologik hujjatlarni ishlab chiqish, tipaviy texnologik jarayonlar, standartlashtirilgan jihozlar va uskunalardan foydalanishning yagona tartibi bo’lishi lozim.

Sintetikani qayta ishslash uchun sanoat protsesslaridan foydalanuvchi materialning, homashyoning yoki ayrim mahsulotning bichimini, o’lchamini, xususiyatini, ko’lamini o’zgartirish shartlaridan iborat. Umumiyo sanoat protsessining bo’lagi bo’lib, hisoblanuvchi ishlab chiqarish, tashish, saqlash, nazorat qilish haqidagi turli texnologik tizmlar ham sintetik jarayonlarda muhim ahamiyatga ega hisoblanadi.

Mustaqillik yillarida qishloq xo’jaligi mahsulotlarini hamda sintetikani qayta ishslash zavodlarini yanada kuchaytirish borasida turli tadbirlar amalga oshirildi.

Foydalilanigan adabiyotlar:

1. <https://www.texnologiyalarnirivoj.com>

UDK 691.72

SANOAT KORXONALARINING CHANGTUTGICHALARINI MAVJUD TURLARINI TAXLILI.

*Abdullaev Ibroxim Numanovich
Farg'ona politexnika instituti dotsenti
Umirzaqov Zuxriddin Axtamjonovich
Farg'ona politexnika instituti doktoranti
Telefon: +998(97) 337 90 04
zuxriddin130988@mail.ru*

Annotatsiya. O'zbekistondagi faoliyat ko'rsatayotgan turli chang-gaz chiqindilar ajratuvchi korxonalarda qo'llanilayotgan uskunalarini taxlili keltirilgan. Chang yig'uvchilarning mavjud turlari, nam va quruq chang yig'uvchilar, filtrlar, chang cho'ktirish va to'plash kameralari, dinamik chang yig'uvchilar, tsiklonlar tuzilishlari va harakatlari taxlil qilingan.

Kalit so'zlar. Ekologiya , ishlab chiqarish, chiqindi, chang va gazlar, changtutgichlar, uskunalar, atrof-muhit.

Havo qatlagini sanoat ifloslanishidan himoya qilish hozirgi vaqtida dunyoning barcha mamlakatlariga u yoki bu darajada ta'sir qiladigan muhim muammolardan biri hisoblanadi. Shu sababli, bugungi kunda chang va gazni tozalash masalalariga juda katta e'tibor berilmoqda va barcha sanoatlashgan mamlakatlarda chuqur amaliy va nazariy tadqiqotlar olib borilmoqda.

Havoning eng keng tarqalgan texnogen ifloslantiruvchilardan biri sanoat chiqindi gazlaridagi har xil changdir. Shu munosabat bilan, changni ajratish sodir bo'ladigan barcha texnologik jarayonlarda chang ushlab qolish zarurati aniq. Bularga granula va chang materiallarini quritish va yoqish, mayda maydalash va polidispers materiallarini tasniflash, pnevmatik konveerning ishlashi va boshqalar kiradi.

Eng qimmatbaho, aksariyat hollarda tarqalib ketadigan moddalarning mayda zarralari, shuningdek ustaxonalar, korxonalar va atrof-muhitning katta qismida havoning ifloslanishi va changlanishi asosan chang tutgich uskunalarining ishonchliligi va samaradorligiga bog'liq.

Chang ushslash texnikasi bir-biridan dizaynda ham, to'xtatilgan zarrachalarini cho'ktirish printsipi bo'yicha ham farq qiladigan juda ko'p sonli apparatlar qo'llaniladi. Chang to'plash usuli bilan ular odatda mexanik va elektr gazni tozalash qurilmalariga bo'linadi. O'z navbatida, mexanik quruq va ho'l, elektr esa bitta zonali va ikki zonali qurilmalarga bo'linadi.

Amaldagi qurilmalarga muvofiq quruq chang yig'uvchilar gravitatsion, inertsial va markazdan ochiruvchilarga bo'linadi. Quruq tozalash vositalarining mustaqil guruhi bu filtranish ta'sirida chang yig'uvchilardir. Filtrni ishlatishda qo'llaniladigan materialga qarab tolali, mato va donador filtrlar ajralib turadi.

Nam chang to'plagichlarining ishining asosi bo'lib chang gazlarining yuvuvchi suyuqlik bilan aloqa qilishidir, zarralar tomchilarga, suyuq pylonka yoki gaz pufakchalari (pufakchali qatlam) yuzasiga tushadi. Shuning uchun, ho'l tozalagichlar tomchilatib, pylonka va pufakchalarga bo'linadi.

Elektrostatik cho'kindilarda chang zarralari ularga elektr zaryadini berish orqali birikadi. Elektrofiltrlar bitta zonali va ikki zonali qurilmalarga bo'linadi. Bir zonali elektrostatik yog'ingarchilikda chang zarralarini zaryadlash va cho'ktirish elektrodlarning bitta tizimli zonasida, ikki zonali qurilmalarda esa zaryadlash va cho'ktirish ketma-ket ikkita zonada-ionizator va cho'kindi hosil qiladi. Apparatning faol zonasida gaz oqimining yo'naliishiga qarab, elektrostatik cho'ktirgichlar gorizontal va vertikal bo'lib, cho'ktiruvchi elektrodlarining dizayniga ko'ra ular plastinka va quvurli bo'laklarga bo'linadi. Plastinka elektrostatik cho'kindi elektrodlari plitalar shaklida va naychali elektrodlarda yumaloq yoki olti burchakli quvurlar shaklida amalga oshiriladi. Elektrodlardan changni tozalash usuliga ko'ra quruq va ho'l elektrostatik cho'kmalar ajralib turadi. Quruq elektrostatik cho'ktirgichlarda elektrodlardan chang tebranish mexanizmlari yordamida chiqariladi, novda ichiga qulab tushadi va chang olish tizimiga kiritiladi. Nam qurilmalarda o'rnatilgan chang zarralari elektrodlardan suv bilan yuviladi.

Changni tozalash uskunalarining turli tasniflari mavjud. Masalan, ularning maqsadlariga

muvofiq, chang to'plagichlari atmosferaga chiqadigan havo chiqindilaridan changni yig'ish uchun ishlatiladigan qurilmalarga bo'linadi, uning boshlang'ich miqdori 150 mg/m^3 dan oshadi va qayta aylanadigan havodan changni tozalash uchun ishlatiladigan filtrlar, majburiy shamollatish va havoni tozalash tizimlari bo'lgan jamoat va ishlab chiqarish binolari, shuningdek zararli yoki qimmatbaho changni o'z ichiga olgan atmosferaga zararli chiqindilarni tozalash uchun, ularning boshlang'ich miqdori 150 mg/m^3 dan kam.

Havoni (gazlarni) changdan samarali tozalash uchun har xil turdag'i filtrlar keng qo'llaniladi. Barcha turdag'i g'ovakli filtrlarning ishlashi gazni g'ovakli qism orqali filrtlash jarayoniga asoslanadi - bu filrtlash muhiti bo'lib, unda gazda to'xtatilgan qattiq yoki suyuq zarralar ichiga tushadi va gaz u orqali o'tadi. Filrtlash jarayonida ushlangan zarralar, ular to'planib borishi bilan, filrtlash materiallari hajmida chang qatlaminis hosil qiladi va yangi kelgan zarralar uchun filrtlash vositasiga aylanadi. Bir tomondan, bu chang yig'ish samaradorligini oshiradi, boshqa tomondan, bu filtrning gaz o'tkazuvchanligi asta-sekin pasayishiga olib keladi. So'nggi holat filtr materialini vaqtiga vaqtiga bilan yangilanishini talab qiladi, bu chang bilan to'ldirilgan filtrni almashtirish yoki uni yangi filtr materiali bilan qayta jihozlash, shuningdek vaqtiga vaqtiga bilan mexanik ravishda yo'q qilish va filtr qatlami yuzasida cho'kindi qismini olib tashlash mumkin.

Sanoat gazlarini changdan tozalash uchun filtr turidagi apparatlardan mato filtrlari eng ko'p ishlataladi. Mato filtrlarini yuqori darajada tozalash darajasi, o'rtacha kapital va foydalanish xarajatlari ularni elektrostatik cho'ktirgichlar va nam tozalash bilan raqobatbardosh qiladi.

Sun'iy filtr materiallari hozirgi paytda paxta va jun o'rnnini bosmoqda. Eng keng tarqalgan sintetik matolar va materiallar:

- quvvati jun matolarga nisbatan 3-5 baravar katta bo'lgan dakron matolar 130-150 °C gacha bo'lgan haroratdagi gazlarni tozalash uchun ishlatiladi; ular kislotalarga, erituvchilarga, shuningdek ishqalanishga yuqori qarshilik ko'rsatadi;

- nitron - bu kimyoviy moddalarga nisbatan yaxshi qarshilikka ega, ishqalanishga qarshi, 130 °C gacha bo'lgan issiqlikka qarshilik.

Ko'sratilgan matolar va materiallarga qo'shimcha ravishda kapron, polipropilen, shuningdek yangi materiallar-oksalon, fenilon, polioksidiazollar va boshqalar ishlataladi.

Engli filtrlari sanoatda gaz chiqindilarini ifloslanishdan quruq tozalash uchun keng qo'llaniladi. Kerakli miqdordagi mixlash moslamalari bo'lgan qisma filtr korpusiga o'rnatiladi. Yenglari yuqori va pastki panjara ustiga o'rnatiladi. Tozalangan havo filtrning pastki qismida joylashgan kirish trubkasi orqali qisqichlarning ichki bo'shlig'iغا kiradi va tozalangan havo filtrning yuqori qismidagi kollektor orqali chiqadi. Filtr orqali ma'lum bir bosim tushganda, u tizimdan uilib qoladi va qisilgan havo bilan qo'shimcha tozalash bilan maxsus moslama yordamida qisiladi. Yengli mato filtrlari 60 g/m gacha bo'lgan aralash kontsentratsiyasida qo'llaniladi va 99% gacha tozalash samaradorligini ta'minlaydi. Filtrarning gidravlik qarshiliqi odatda 500-2000 Pa dan oshmaydi. Gazning mahsuldarligi shlanglarning soniga bog'liq.

Engli filtrlarining keng tarqalgan bir kamchiligi bu harorat, namlik, gazning kimyoviy tarkibiga va yong'in xayfiga qarab cheklangan foydalanishdir.

Yengli filtrlar sanoatda ham keng qo'llaniladi. Ular tarkibiga filtr elementi (kranli plomba), tozalangan gaz kollektori, diffuziyali granuler plomba regeneratsiyasi moslamasi, tozalangan gaz manifoldiga o'rnatilgan sikl elementi, aylanma chiziq bo'ylab halqaga bog'lab qo'yilgan havo diffuzeri va gidravlik qarshilik sensori kiradi. Regeneratsiya moslamasi bilan boshqarish tizimlari. Bunday qurilmalardan foydalanish tozalash darajasini yaxshilaydi va filtr elementini qayta tiklash uchun energiya sarfini kamaytiradi.

Donali qatlamlar va matolardan estrodiol filtrlash tuzilmalarini qo'llashning hozirgi tendentsiyalari va istiqbollari ko'rib chiqiladi. Bunday filtrlardan foydalanish 0,2 mikrondan katta zarralarni deyarli to'liq ushlanishini va jarayonga harakatlanuvchi donador qatlam bilan birga 99,2% changning qaytishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, barcha turdag'i filtrlarning kamchiliklari orasida ish paytida ularning gidravlik qarshiligining oshishi va filtr qatlaming vaqtiga vaqt bilan yangilanishi zaruriyati mavjud bo'lib, bu ba'zan katta murakkabliklarni keltirib chiqaradi.

Yuqoridagi tahlillardan quyidagi xulosalar kelib chiqdi:

1. Tahsil shuni ko'rsatadiki, sanoat amaliyotida ham quruq tozalash vositalarini tozalashning birinchi, ham ikkinchi bosqichlarida ko'pincha qo'llaniladi.
 2. Turli xil sanoat korxonalarida quruq chang yig'uvchi, ishlab chiqarish va ishlatish soddaligi bilan ajralib turadigan, shuningdek, changni yuqori darajada quruq holda chang bilan tozalash

imkoniyatini taominlaydigan asboblar sifatida siklonlar keng qo'llaniladi.

3. Ayrim qurilmalar 99 % ga havoni tozalagani bilan, ularni barchasini ishlash samaradorligini oshirish ustida ilmiy tadqiqot ishlarini olib borib, konstruktsiyalarini takomillashtirish mumkinligini anglatadi.

Ushbularni inobatga olib mualliflar tomonidan tsement sanoati uchun quruq usulda ishlaydigan matoli yengli filtrlarni qo'llagan holda, uskunani takomillashtirish ustida tadqiqot va sinov tajriba ishlari Farg'ona politexnika institutining Qurilish fakulteti hamda ishlab chiqarish ustaxonasida olib borilmoqda

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ужов В.Н., Вальдберг А.Ю., Мягков Б.И. Очистка промышленных газов от пыли. М.: Химия, 1981. - 392 с.

2. Губарь В.Ф. Мокрая очистка высокотемпературных газообразных выбросов стекольного и цементного производств // Экотехнология и ресурсосбережение. - 1995. - № 1. - С.48-50

3. “2030 yilgacha bo’lgan davrda O’zbekiston Respublikasining atrof-muhitni muhofaza qilish konsepsiyasini tasdiqlash to’g’risida” gi O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 30 oktyabrdagi PF-5863-son Farmoni.

4. e-mail: ultrafilter@ukr.net

ТАЪЛИМ ТИЗИМИГА РАҶАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ЖОРИЙ ЭТИШ ВА РИВОЖЛАНТИРИШ МАСАЛАЛАРИ

Уйсинбаева Жанагул,
Навоий вилоят Конимех туман 40-умутаълим мактаб
Бошлангич синф ўқитувчиси
Кутлиева Гулжайна
Навоий вилоят Конимех туман 40-умутаълим мактаб
Биология фани ўқитувчиси

Резюме. Мақолада Ўзбекистон Республикаси таълим тизимиға масофавий таълимни жориј этиши ва уни ривожлантириш масалалари: жориј этишдаги муаммолар ва ташкил килишда раҷамли технологиялардан фойдаланиш усуллари тадқиқ қилинган.

Калит сўзлар: масофавий таълим тизими, масофавий таълимни ташкил этиши усуллари, раҷамли технологиялар, таълим сифати ва самарадорлиги.

Маълумки, ҳозирги кунда таълим тизимида ўқитиш билан боғлиқ жуда кўплаб муаммолар мавжуд. Бу муаммолар ўқув жараёнининг ажралмас қисми ҳисобланиб, ўқитиш шакли ва йўналишини тўғри шакллантириш ва танлаш ҳамда жориј этишда намаён бўлмоқда [1,2].

Хусусан, таълимнинг асосий муаммоларидан бири уни тўғри ва ўз вақтида модернизация қилишдир, яъни ўқув материалларини тезкорлик билан янгилаш ва билим олувчи (ўқувчи, талаба, тингловчи) ларга онсон ҳамда қўлай тақдим этиши йўлларини жориј қилишдир.

Қайд этилган муаммоларни ҳал этишда қўйидаги:

- раҷамли иқтисодиёт учун юқори малакали муҳандис-техник кадрлар тайёрлаш тизимини ташкил этиши;
- замонавий ахборот-коммуникация технологиялари (АКТ) ва таълим технологияларининг мустаҳкам интеграциясини таъминлаш, бу борада педагог кадрларнинг касбий маҳоратини узлуксиз ривожлантириб бориш учун қўшимча шароитлар яратиш;
- таълим жараёнларини раҷамли технологиялар асосида индивидуаллаштириш, масофавий таълим хизматларини ривожлантириш, вебинар, онлайн, «blended learning», «flipped classroom» технологияларини амалиётга кенг жориј этиши;
- таълим жараёнда электрон ресурслар салмоғини босқичма-босқич ошириб бориш, электрон ўқув адабиётлар яратиш, уларни мобил қурилмаларга юклаб олиш мақсадида кутбхоналарда QR-код ёрдамида электрон ресурслар хақидаги ахборотларни жойлаштириш тизимини яратиш;
- замонавий АКТ асосида масофавий таълим дастурларини ташкил этиши каби вазифаларни амалга ошириш талаб этилмоқда.

Масофавий таълимни ташкил қилишнинг навбатдаги усули энг кенг тарқалган телекоммуникация технологияларидан: электрон почта, телеконференцалоқа, ижтимоий тармоқ ҳамда худудий тармоқларнинг ахборот ресурсларидан фойдаланиш орқали амалга оширилади. Ушбу оммабоп технологиялар асосида таълим жараёни ташкил қилинса, молиявий жиҳатдан арzon бўлади, таълим сифати ва самарадорлиги ошади.

Учинчи усулда электрон дарсликлар ва асосий тақдимотлар билан ифодаланган CD-ROMлардан назарий база сифатида фойдаланиш назарда тутилади. Материални тақдим этишнинг дидактик имкониятлари назарий билимлар учун асос сифатида ҳам, бўшликларни тўлдириш шакли сифатида ҳам жуда муҳимдир. Бу эса масофавий таълимни оптималлаштириш имконини беради.

Маълумки, Ўзбекистон Республикасида коронавирус инфекциясининг тарқалишини олдини олиш ва таълим муассасаларида санитария-эпидемиологик осойишталикни таъминлаш мақсадида 2020 йилнинг 16 март кунидан эътиборан қўшимча таътил эълон қилинди. Таътил даврида вактни унумли ва мақсадли фойдаланган ҳолда таълим олиш бўйича тавсиялар ва ресурслар тақдим этилмоқда.

Яратилган таълим ресурслари олий таълим тизимида: tube.edu.uz, audiobook.edu.uz, t.me/eduuzonline,dist.edu.uz, халқ таълими тизимида: Edu Market, Kitob.uz, Eduportal, Online

Maktab, maktab.uzedu.uz, Utube.uz сайтларида таълим ресурслари ва видеодарслар шакллантирилган ва жойлаштирилган.

Видеодарслар Ўзбекистон миллий телерадиокомпанияси билан ҳамкорликда тасвирга олинмоқда ва «Ёшлар», «Оилавий», «Маданият ва маърифат» ва «Дунё бўйлаб» телеканаллари ва Халқ таълими вазирлиги интернет ресурслари орқали эфирга узатилмоқда. Шу билан бирга, видеодарслар Халқ таълими вазирлиги сайти (www.uzedu.uz) ва ижтимоий тармоқлари орқали (t.me/uzedubafb.com/uzedu) ҳамда kundalik.com онлайн таълим порталида эълон қилиб борилмоқда.

Шунингдек, мактабгача таълим вазирлигининг таълим ресурслари telegram: t.me/onlinebogcha ва t.me/aqlvoyuz; youtube.com/channel/...; instagram.com/mdo.uz; facebook.com/mtv.gov.uz саҳифаларига жойлаштирилган ҳамда «Онлайн болалар боғчаси» лойиҳаси доирасида «Болажон» телеканали орқали эфирга узатилмоқда.

Хулоса сифатида қуйидагиларни таъкидлаш мумкин:

1. Масофавий таълим комплексини илғор тажриба ва технологияларни таълим тизимиға кенг жорий этиш таълим муассасалари олдига қўйилган кўп муаммоларни ўз вақтида ҳал этишга ёрдам беради.

2. Педагоглар компьютердан дарсга методик материалларни тайёрлашдагина эмас, балки фанни ўқитишда зарур компьютер дастурларидан фойдаланишда, билим олувчилар билан индивидуал ишлаш жараёнида ҳам фойдаланадилар.

3. Таълим муассасалари одатдаги иш форматига қайтади ва масофадан ўқитиш ютуқларидан уйда ўқишга мажбур бўлган болалар учун ўқишини ташкил этиш учун фойдаланиш мумкин.

4. Масофавий таълим ютуқлари ўз-ўзини изоляция қилиш режими бекор қилинганидан кейин ҳам унга бўлган эхтиёж сақланиб қолади. Масофавий таълимни жорий этиш ва ривожлантиришга оид тўплаган тажрибаларимиз таълим сифатини ошириш ва таълим мухитини модернизация қилиш ва оптималлаштиришга хизмат қиласди.

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси ҳалқ таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепцияси. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 29 апрелдаги ПФ-5712-сон Фармони.

2. Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепцияси. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги ПФ-5847-сон Фармони.

3. Азизова М.И., Джамалова Г.С. Ўзбекистонда масофавий таълим тизимининг ривожланиш тенденциялари/»Халқаро молия ва ҳисоб» илмий электрон журнали. № 3, июнь, 2018 йил.

«ЗАРГАРЛИК КАСБИДА ФОЙДАЛАНИЛАДИГАН АСБОБ-УСКУНАЛАР».

Худойбердиева Феруза
Чилонзор тумани 126- мактаб
Технология фани уқитувчиси
Телефон рақами: 946646244

Аннотация: ушбу мақолада заргарлик касбидаги фойдаланиладиган асбоб, ускуналар ҳақида сўз боради.

Калит сўзлар: заргарлик тарихи, ўзига хос услублар, технологиялар, безаклар, санитария гигиена қоидалари.

Заргарчилик халқ амалий санъатининг яхши ривожланган турларидан бири бўлиб, аслида бу касбнинг тарихи узоқ ибтидоий жамоа даврига бориб тақалади. Ибтидоий жамоа аъзолари турли тош ва ҳайвонларнинг тиш, тирноқ, суюкларини аввал шунчаки тақиб юрган бўлсалар, давр ўтиши билан бу тақинчоқларни безак вазифасида қўллашга ҳаракат қилганлар. Бунинг натижасида безакларни такомиллаштириш ғоялари билан бирга заргарчилик касбига эҳтиёж пайдо бўлган. Ўша даврлардан бошлаб, ўзига хос услубда, заргарлик буюмларини тайёрлашда тош, тиш, суюқ, парранда патлари ва ҳар хил рангли металлардан фойдаланилган. Мамлакатимиз ҳудудидан топилган қадимий заргарчилик ашёларини кузатганимизда, Ўзбекистоннинг заргарчилик тарихи ҳам узоқ ўтмишга бориб тақалади десак, ҳеч қандай муболага бўлмайди. Бундай топилмалар кўплаб музей экспонатларини безаб, ўтмишдан садо бериб туради. Ўзбекистон мустақилликка эришгандан сўнг, заргарчилик соҳаси ҳам ўзига хос равишда босқичма-босқич ривожланмоқда. Ҳар бир ишлаб чиқарилаётган маҳсулотни истеъмолчи талабига мос равишда етқазиб бериш ғояси, бу соҳада ҳам катта ўрин тутади. Заргарлик сирларини тўлиқ билмай туриб, сифатли маҳсулот ишлаб чиқариб бўлмайди. Шу сабабли ҳар йили талайгина ёшлар заргарлик касбини ўрганиб, ўрта маҳсус билим юртларини битириб чиқмоқда. Мехнаткашларнинг соғлигини муҳофаза қилиш, хавфсиз иш шароитларини яратиб бериш, касбий касалликларни ва ишлаб чиқариш жароҳатларини йўқотиши Ўзбекистон Республикаси хукуматининг асосий ғамхўрликларидан биридир. Мехнат муҳофазаси қонунларида қуйидагилар кўрсатилгандир: корхоналарда меҳнатни муҳофаза қилишни ташкил этиш қоидалари, уни режалаштириш ва маблағ билан таъминлаш;

- хавфсизлик техникаси ва ишлаб чиқариш санитарияси қоидалари, шу билан бирга касбий касалликлар ва ишлаб чиқариш жароҳатларидан сақланиш шахсий воситалари, заарли иш шароитлари учун товон тўлаш;
- аёлларнинг, ёшларнинг ва меҳнат имкониятлари чекланганларнинг меҳнатини муҳофаза қилиш қоида ва меъёрлари;
- меҳнат муҳофазаси соҳасида назорат ташкилотлари фаолиятини тартибга солувчи қоидалар; меҳнат муҳофазаси қонунлари бузилганда қўлланиладиган жавобгарлик;

Ташкилий сабаблар:

- хавфсизлик техникаси, санитарияси ва ёнғин хавфи бўйича йўриқноманинг умуман ўтказилмаганлиги ва сифатсиз ўтказилганлиги;
- иш жойлари, йўлак ва транспорт йўлларининг тўсилиб қолиши;
- иш вақтидан ташқари ишлаш;

Гигиеник сабаблар:

- оқова сувларидаги ва ҳаводаги заарли моддаларнинг юқори контентратсияси мавжудлиги;
- ёритилганликнинг етарли эмаслиги ёки уларнинг нокулай ўрнатилганлиги;
- тсеҳларда шовқиннинг меъёридан ортиқ бўлиши;

Техник сабаблар:

- ускуна ва механизмларнинг носозлиги;
- машиналарнинг хавфли жойларининг тўсилимаганлиги;
- оғир ва сермехнат ишларнинг етарли механизатсиялаштирилмаганлиги;

Руҳий-физиологик сабаблар:

- ҳаддан ортиқ чарчаш;
- ишнинг оғирлиги;

- ишнинг монотонлиги;
- ишлаб-чиқариш ва меҳнат интизомининг бузилиши;
- ишчининг носоғломлиги;

Касб касалликлари меҳнат қобилиятининг пасайишига, ўткир ва суринкали заҳарланишининг авж олишига, умуман касалликларнинг кўпайишига, узоқ муддат ўтгандан кейин пайдо бўладиган ёмон асоратларга сабаб бўлиши мумкин. Киши бир тарзда туриб мускулларига зўр келадиган иш бажарганда анча тез, бир текисда иш бажарганда бирмунча секин толиқади. Тикувчининг гавдаси стол четидан 10-15 см. Наридаги туриши, тикаётган бўлак ва кўз орасидаги масофа тахминан 30-35 см. бўлиши керак. Тирсаги стол сатхидаги бўлиб, қўл панжалари машина платформасида туриши лозим, оёқ мускуллари зўриқишини камайтириш учун оёқ тагига таглик қўйилади, машина тепкисининг олдинги томони полдан 220мм. баланд туриши, тепки 20 градус бурчак остида оғган бўлиши, оёқ қулай харакатланиши, тепкининг олдинги четидан стул ўриндигининг орқа четигача бўлган оралиқ (горизонтал бўлиб) 650 мм. дан ошмаслиги лозим. Иш жойларида микроиклим омиллари – ҳарорат, нисбий намлиқ, ҳавонинг тозалиги ҳамда атмосфера босими ташкил этади. Бундай муҳит киши организмига салбий таъсир қилиб, уни совитиб ёки қизитиб боради. Киши организмининг меъёрий ҳаракати 36-37 градус бўлади. Цех ҳавосининг ҳарорати юқори бўлганда қон томирлари кенгайиб, терига қон меъеридан кўп кела бошлайди ва атроф муҳитга иссиқлик узатиш бир мунча кўпаяди. Шунинг учун иссиқ цехларда сал шўрланган газ сувлари берилади. Цехлардаги ҳаво ҳарорати пасайганда, қон томирлари торайиб, терига қоннинг келиши сусяди ва танада ташки муҳитга иссиқлик бериши камаяди. Киши ўзини яхши ҳис қилиши учун ҳарорат нисбий намлиқ ва ҳаво ҳаракати тезлиги уйғун бўлиши зарур. Одамлар бино ичидаги узоқ вақт бўлганларида бино ҳавоси оғирлашади. Шунинг учун бинони шамоллатиб, ҳавосини алмаштириб, ифлос ҳавони чиқариб, тозасини киритиш зарурати туғилади. Механик шамоллатиш винтелејтор ва кондиционерлар билан амалга оширилади. Агар ҳавони алмаштириш форточка, дераза ёки девор тешниклари орқали амалга оширилса, таби- ий шамоллатиш дейилади. Ишлаб чиқариш жараёнида цехларда чанг ажralиб киши бундай ҳаводан нафас олганда юқори нафас йўллари қичииди ва киши ўзи ҳоҳламаган ҳолда юзаки нафас олади. Бундан ташқари чанг заррачалари туберклёз таёқчаларини ва зарурий бактерияларни ташувчи воситадир. У лампалар устига ўтириб, цехдаги ёруғликни камайтиради. Бу эса ишчилар фаолиятига ва соғлигига таъсир қиласи. Цехдан шамоллатиш системаси орқали сўриб олинган ҳаво атмосферага чиқариб юборишдан олдин зарарли моддалардан тозаланади. Ретциркуляция учун цехга қайта юбориладиган ҳаво зарарли моддаларнинг миқдори 0,3 ЙКБК дан ошмаслиги керак. Ҳозирги кунда чангли ҳавони тозаловчи ускуналарнинг кўплаб турлари мавжуд.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. 10 - 11- СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИНИ КАСБГА ЎРГАТИШ БЎЙИЧА ЎҚУВМЕТОДИК МАЖМУА

ТИКУВ БУЮМЛАРИГА ИШЛОВ БЕРИШ ЖАРАЁНИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Артиқбаева Нозима Муминджановна,
Каримова Шахло Мамажоновна

Ташкентский институт текстильной и легкой промышленности
nozima.artikbayeva.84@bk.ru +998977194565, +998 93 0058048

Аннотация. Мақолада ресурстежамкор технологиялар асосида тикув буюмларини ишлаб чиқаришда намлаб иситиб ишлов бериш жараёнларини такомиллаштириш бўйича маълумотлар келтирилган.

Аннотация. В статье представлена информация по совершенствованию процесса влажно тепловой обработки при производстве швейных изделий на основе ресурсосберегающих технологий.

Abstract. The article provides information on improving the process of wet heat treatment in the manufacture of garments based on resource-saving technologies.

Калит сўзлар. Материал, полотно, намлабиситиб ишлов бериш, пресс, ресурстежамкор, буғ, узел, қотирма.

Ключевые слова. Материал, полотно, влажно тепловая обработка, пресс, ресурсосберегающий, пар, узел, дублерин.

Keywords. Material, canvas, wet processing, press, resource-saving, steam, knot, hardening.

Хозирги кунда янги материалларни кенг миқёсда қўллаб кийим тайёрлаш жараёнларини такомиллаштириш йўналишида жадал ишлар олиб борилмоқда. Кийим мато, трикотаж ва нотўқима полотнолар, толалар ва полимерларнинг эритмаларидан тайёрланади. Тикув буюмлари асосан яssi материаллардан тайёрланиб, бунда уларнинг каттагина улуши мато ва трикотаж полотноларга тўғри келади. Тикувчилик саноатида нотўқима материалларни қўллаш ҳам тезкор суратлар билан ўсиб бормоқда.

Бироқ охирги пайтда кийимни лойиҳалаш ва тайёрлаш билан боғлиқ масаларни ечишга доир умуман янги ёндашувлар ёритилган кўплаб ишлар пайдо бўлмоқда. Мазкур ишларнинг асосида матони ва тикув буюмини тайёрлаш жараёнини узилмас ягона технологик жараёнга айлантиришнинг тамойиллари ётади [1].

Бу каби технология матони тайёрлаш, бичиш ва тикиш жараёнларидан ҳоли бўлган тарзда кийим тайёрлаш жараёнини автоматлаштириш ва ишлаб чиқариш чиқиндиларини сезиларли даражада камайтириш имконини беради. Биринчи галда бу яхлит тўқилган кийим деталларини ишлаб чиқарилиши кенгаяётган тикув-трикотаж саноатига тегишлидир.

Кийим тайёрлаш усууллари бўйича олиб борилган таҳлил асосида янги технологиялар ва асбоб-ускуналарни ишлаб чиқиши билан бирга тикувчилик тармоғини риожлантиришнинг асосий йўналишлари аниқлаштириб олинди. Истиқболли технология асосига кийимнинг яхлит бичилган деталлари ва буюм узелларини тайёрлашда қўлланиладиган тўқима материалларнинг шакл ҳосил қилиш хусусиятларидан самарали фойдаланиш қўйилганлиги билан у материал ҳажмдорлиги ва сермеҳнатлигини сезиларли тарзда камайтириш орқали меҳнат унумдорлиги ва чиқарилаётган маҳсулот сифатини оширишни таъминлайди. [2].

Модани ўзгариши ва охирги пайтларда янги турдаги материалларнинг пайдо бўлиши юқори сифатли буюмларни тайёрлашда намлаб иситиб ишлов беришнинг янги режимлари ва приемларига нисбатан эҳтиёж келтириб чиқарди. Янги режимларда буюмларга намлаб иситиб ишлов беришни бажарилиши ўз навбатида бозорда янги асбоб-ускуна ва технологик воситаларни ишлаб чиқилиши ва пайдо бўлишини талаб қилди.

Тикув буюмларига намлаб иситиб ишлов беришнинг замонавий асбоб-ускунаси функционал мўлжали бўйича турли хил конструкцияларни ўз ичига қамраб олади. Уларга операциялар оралиғида ва мураккаб тикув буюмлари учун узил кесил намлаб иситиб ишлов бериш (НИИБ) да қўлланиладиган карусель машиналар, дазмоллаш столлари, манекенлар, парогенераторлар киради.

Куруқ дазмоллаш, буғлаб дазмоллаш учун ҳар хил дазмоллар, муайян узелларни ёриб дазмоллаш учун маҳсус мўлжалга эга дазмоллар, турли хил пресс ускуналари қўлланилади.

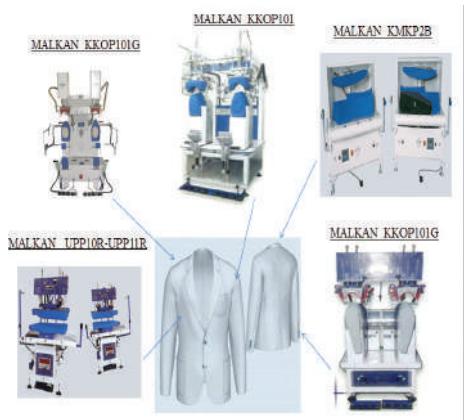

НИИБда ишлатиладиган функционал мўлжаллига кўра пресс ускуналарига қуидагилар киради:

1-Расм. Пресс ускуна турлари.

Эркаклар устки кийимларига НИИБ беришда кийим деталларининг хар бир участкасига маҳсус НИИБ ускунаси билан ишлов берилади. Кийим тайёрлаш жараёнида бу муҳим ахамиятга эгадир (2-расм).

2-расм. Эркаклар пиджаги участкаларига НИИБ учқуналари.

Кийим тайёрлаш жараёнида операциялар сонини камайтириб ресрстежамкор технологияларни қўллаш муҳим ахамиятга эга. Шу сабаб кийим тайёрлаш усуслари бўйича олиб борилган таҳлил асосида янги технологиялар ва асбоб-ускуналарни ишлаб чиқиш билан бирга тикувчилик тармоғини риожлантиришнинг асосий йўналишлари аниқлаштириб олинди. Истиқболли технология асосига кийимнинг яхлит бичилган деталлари ва буюм узелларини тайёрлашда қўлланиладиган тўқума материалларнинг шакл ҳосил қилиш хусусиятларидан самарали фойдаланиш қўйилганлиги билан у материал ҳажмдорлиги ва сермехнатлигини сезиларли тарзда камайтириш орқали меҳнат унумдорлиги ва чиқарилаётган маҳсулот сифатини оширишни таъминлайди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати.

1.С.Ш.Ташпулатов Разработка высокоеффективной ресурсосберегающей технологии изготовления швейных изделий: Автореф.дис...докт.техн.наук-Тошкент: ТИТЛП. 2008-386.

2. Артибаева Н.М., Шин И.Г., Ташпулатов С.Ш., Черунова И.В., Бралина Н. Оценка напряженного состояния при формообразовании объемных участков деталей одежды потоком сжатого воздуха. Журнал Технология текстильной промышленности. №5-2019, Б-181-187.

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 19-КҮП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

(16-қисм)

**Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусаҳҳих: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев**

Эълон қилиш муддати: 30.08.2020

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000